

FRA VOR VIDENSKABS VÆRKSTED

AF CARL IVERSEN

DET er efterhaanden blevet en næsten uoverkommelig Opgave at »følge med« i den økonomiske Videnskabs Udvikling. Paa det mere eller mindre snævre Specialomraade, den enkelte i Kraft af sit Arbejde eller sine Interesser særlig dyrker, gaar det endnu. Men den, der tillige gerne vil holde sig lidt à jour med, hvad der sker paa alle de andre Felter, er vanskeligt stillet; der fremkommer hvert Aar saa meget nyt baade af Bøger og Tidsskriftartikler, at en Sigtning af det overvældende Stof er en bydende Nødvendighed. Dette Savn tør man haabe, at bl. a. de aarlige Oversigtsartikler, som det nye Tidsskrift »Econometrica« er begyndt at bringe, i nogen Grad vil afhjælpe. Ellers naar vi en skønne Dag til, at Antallet af dem, der skriver videnskabelige Bøger og Afhandlinger, er større end Antallet af dem, der læser dem.

For Folk, som i Fortvivelse har givet op overfor den stadig bredere Strøm af Bøger og Tidsskriftafhandlinger og derfor synes, at de til en vis Grad savner Føling med, hvad det er for Problemer, der i Øjeblikket særlig beskæftiger Nationaløkonomerne Verden over, byder det digre Festskrift¹⁾, hvormed 50 Fagfæller fra 15 forskellige Lande nylig har fejret Professor Gustav Cassel ved hans Afgang som Universitetslærer, en bekvem Lejlighed til at indhente noget af det forsømte; gennempløjer man alle disse Essays, faar man et ganske godt Indblik i, hvad der for Tiden arbejdes paa i den økonomiske Videnskabs Værksted; baade Emnevalg og Behandlingsmaade giver et broget og fyldigt Indtryk af Nutidens nationaløkonomiske Tænkning.

Dermed skal selvfølgelig ikke være sagt, at Cassel-Festskriftet udelukkende eller blot fortrinsvis henvender sig til saadanne »Lægfolk«. Talrige af Bidragene vil utvivlsomt give ogsaa Specialister paa det paagældende Felt nye Impulser til fortsat Fordybelse i de opkastede Spørgsmaal. De er ikke alle af lige høj Kvalitet, men adskillige af Bogens Afhandlinger er overordentlig lødige. Det er ikke denne Artikels Hensigt at give en egentlig Anmeldelse af samtlige 50 Essays. Spredt som deres Emner er over en lang Række af den økonomiske Videnskabs Felter, turde det ogsaa overstige Enkeltmands Kompetence at foretage en kritisk Vurdering af dem alle. Meningen er blot at henlede ogsaa Ikke-Specialisters Opmærksomhed paa dette Værk, hvis afvekslende Indhold gør det til yderst forfriskende og inciterende Læsning for enhver, der ønsker Orientering m. H. t. de Problemer, der staar i Forgrunden i Øjeblikkets nationaløkonomiske Debat.

¹⁾ *Economic Essays in honour of Gustav Cassel*. October 20th, 1933. 720 S. Allan & Unwin. 30 sh.

FRA VOR VIDENSKABS VÆRKSTED

AF CARL IVERSEN

DET er efterhaanden blevet en næsten uoverkommelig Opgave at »følge med« i den økonomiske Videnskabs Udvikling. Paa det mere eller mindre snævre Specialomraade, den enkelte i Kraft af sit Arbejde eller sine Interesser særlig dyrker, gaar det endnu. Men den, der tillige gerne vil holde sig lidt à jour med, hvad der sker paa alle de andre Felter, er vanskeligt stillet; der fremkommer hvert Aar saa meget nyt baade af Bøger og Tidsskriftartikler, at en Sigtning af det overvældende Stof er en bydende Nødvendighed. Dette Savn tør man haabe, at bl. a. de aarlige Oversigtsartikler, som det nye Tidsskrift »Econometrica« er begyndt at bringe, i nogen Grad vil afhjælpe. Ellers naar vi en skønne Dag til, at Antallet af dem, der skriver videnskabelige Bøger og Afhandlinger, er større end Antallet af dem, der læser dem.

For Folk, som i Fortvivelse har givet op overfor den stadig bredere Strøm af Bøger og Tidsskriftafhandlinger og derfor synes, at de til en vis Grad savner Føling med, hvad det er for Problemer, der i Øjeblikket særlig beskæftiger Nationaløkonomerne Verden over, byder det digre Festskrift¹⁾, hvormed 50 Fagfæller fra 15 forskellige Lande nylig har fejret Professor Gustav Cassel ved hans Afgang som Universitetslærer, en bekvem Lejlighed til at indhente noget af det forsømte; gennempløjer man alle disse Essays, faar man et ganske godt Indblik i, hvad der for Tiden arbejdes paa i den økonomiske Videnskabs Værksted; baade Emnevalg og Behandlingsmaade giver et broget og fyldigt Indtryk af Nutidens nationaløkonomiske Tænkning.

Dermed skal selvfølgelig ikke være sagt, at Cassel-Festskriftet udelukkende eller blot fortrinsvis henvender sig til saadanne »Lægfolk«. Talrige af Bidragene vil utvivlsomt give ogsaa Specialister paa det paagældende Felt nye Impulser til fortsat Fordybelse i de opkastede Spørgsmaal. De er ikke alle af lige høj Kvalitet, men adskillige af Bogens Afhandlinger er overordentlig lødige. Det er ikke denne Artikels Hensigt at give en egentlig Anmeldelse af samtlige 50 Essays. Spredt som deres Emner er over en lang Række af den økonomiske Videnskabs Felter, turde det ogsaa overstige Enkeltmands Kompetence at foretage en kritisk Vurdering af dem alle. Meningen er blot at henlede ogsaa Ikke-Specialisters Opmærksomhed paa dette Værk, hvis afvekslende Indhold gør det til yderst forfriskende og inciterende Læsning for enhver, der ønsker Orientering m. H. t. de Problemer, der staar i Forgrunden i Øjeblikkets nationaløkonomiske Debat.

¹⁾ *Economic Essays in honour of Gustav Cassel*. October 20th, 1933. 720 S. Allan & Unwin. 30 sh.

Naturligvis behandler en lang Række af Afhandlingerne den nuværende Verdenskrise eller mere i Almindelighed Konjunkturproblemets forskellige Sider. Om den faktiske Udvikling i forskellige Lande i de sidste Aar og de særlige Problemer, man der har haft at tumle med, beretter *Karin Kock* (Paper Currency and Monetary Policy in Sweden), *Josiah Stamp* (The Monetary Question in Great Britain), *Henry Laufenburger* (L'évolution particulière de la crise en France) og *E. M. Patterson* (The United States and the World Economy). Til disse aktuelle Bidrag maa ogsaa henregnes *Hollander's* (American Public Opinion and War Debts) og *Varga's* (Bemerkungen zu den Problemen von Aufbringung und Transfer). I det første Essay træder den amerikanske Gennemsnitsborger frem og begrundet med egne jævne Ord sin Modstand mod Slettelse af den interallierede Gæld, og Holländer giver Mr. Babbitt Medhold med den Begrundelse, (1) at hele den internationale Arbejdsdeling er bygget op paa den Grundsten, at indgaaede Kontrakter skal holdes, (2) at en Slettelse vil fremkalde Betalingsvægning i talløse andre Tilfælde blandt saavel udenlandske som indenlandske Debitorer, og (3) at Amerika netop ved at nægte at give Afkald har et mægtigt Vaaben i Hænde til Fremme af Fred og Afrustning. Ogsaa Patterson er iøvrigt Modstander af »cancellation«. — Varga fremhæver navnlig den Betydning, Transportomkostningerne har i Transfermekanismen; det Land, der skal præstere store ensidige Betalinger til Udlandet, maa udvide sin Afsætningsrayon til fjernere Omraader, hvorved dets Eksportvarer belastes med forøgede Transportudgifter; mærkværdigvis nævner Varga ikke, at et beslægtet Synspunkt blev fremsat af Wicksell allerede i 1915¹⁾.

Spørgsmaalet om Veje og Midler til Stabilisering af den økonomiske Aktivitet drøftes af en Række Forfattere, oftest i Forbindelse med Problemet om Skabelse af et »neutralt« Pengesystem. Mest ortodox er *Verryn Stuart* (Das Reflationsproblem im Lichte der Theorie des »neutralen« Geldes), der betragter Pengene som »neutrale«, naar blot det »almindelige Prisniveau« (alle Goder og Tjenester, vejet efter omsat Mængde) holdes konstant. Han er naturligvis klar over, at det er lettere at bekæmpe en Prisopgang gennem Kreditindskrænkning end at bringe et Prisfald til Ophør ved Kreditudvidelse, men kommer dog til det Resultat, at en saadan Reflationspolitik er baade mulig og ønskelig, selv om den helst bør suppleres af Statsindgreb paa andre Punkter med det Formaal at lette Produktionens Reorganisation og mindske Lønssystemets Stivhed. — Ogsaa *Angell* (Monetary Control and General Business Stabilization) ser ret optimistisk paa Mulighederne for at stabilisere den økonomiske Aktivitet ved Hjælp af monetære Foranstaltninger, eventuelt støttede af visse lempelige planøkonomiske Indgreb. I Modsætning til Verryn Stuart synes han dog snarere tilbøjelig til at ville holde Gennemsnitsindtægten pr. Indbygger konstant, saaledes at højere Produktivitet giver sig Udslag i synkende Priser. — Vanskelighederne ved de forskellige Midler til Depressionens Bekæmpelse fremhæves stærkere hos *Alvin Hansen* (The Maintenance of Purchasing Power), men ogsaa han understreger dog kraftigt, at en Opretholdelse af Samfundets samlede Købekraft er det eneste, der kan hindre den skæbnesvangre kumulative Indskrænkning af den økonomiske Virksomhed; Centralbanken kan ikke løse Opgaven alene,

¹⁾ International freights and prices, Quart. Journ. of Econ., Bd. 32, S. 404—10.

men maa under en eller anden Form have Statsmagtens Støtte dertil. — Ogsaa *Jørgen Pedersens* Artikel (Economic Stabilization) har et mere skeptisk Præg. Han gennemgaar i Korthed de forskellige Veje, der kan være Mulighed for at slaa ind paa saavel under Guldfod som under fri Valuta. Hvad det under Guldfod maa gælde om, er at kontrollere de »frie« Priser. Dette kan ikke altid ske ved Diskontopolitikens Hjælp; det kan heller ikke altid ske ved Igangsættelse af offentlige Arbejder, Uddeling af Understøttelser, Skattelettelser o. l., fordi en saadan Politik, ført i et enkelt Land, let vil true Vekselkursernes Stabilitet; Indførselstold og Eksportpræmier betragtes ligesledes med Skepsis. Tilbage bliver da kun to Udveje, og ogsaa de rejser hver især uhyre Vanskeligheder: det er enten offentlig Kontrol med de »bundne« Priser og ganske særlig med Fagforeningernes Lønpolitik eller Overgang til fri Valuta med Stabilisering af Pengeindkomstniveauet som Maal. Ogsaa *Jørgen Pedersen* vil altsaa lade stigende Produktion komme til Udtryk i lavere Priser, saaledes at Pengene er »neutrale«, ikke naar Pengeenheden kan købe en konstant absolut Mængde Varer og Tjenester, men naar den kan købe en konstant Andel af Socialproduktet.

I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes *Loveday's* og *J. M. Clark's* Bidrag. I det første (Financial Organization and the Price Level) paapeges Nødvendigheden af en Financieringsform, der spreder Risikoen stærkere og ikke i samme Grad som den nuværende skaber faste Rentekrav, som lammer Aktiviteten, naar Priserne falder. Det foreslaas at gøre Brug af en Mellemting mellem Panteobligationer og Aktier, et Pantebevis, der ligesom Obligationen skulde have Udbytte før Aktionærene og ikke give Indflydelse paa Ledelsen, men som kun skulde have Udbytte, saafremt Virksomheden gav Overskud; til Forskel fra Præferenceaktionæren vilde et saadant Papirs Indehaver være Kreditor og hans Prioritetsstilling vilde ikke kunne forringes ved senere Optagelse af Laan. — *Clark* (The Proposal for a Composite Commodity Currency) gaar stærkt imod Forslaget om Stabilisering gennem Erstatning af Guldfoden med en »Varefod«, hvor Møntenheden skulde være et Aggregat af forskellige vigtige Varer, f. Eks. Summen af visse Vægtmængder Jern, Kobber, Olie, Kul o. l.; det vises, at de fleste af de Fordele, mange i U. S. A. venter sig af en saadan Ordning, er illusoriske; som Middel til at stabilisere Priserne vilde en saadan »Mønt« langtfra kunne maale sig f. Eks. med den af *Irving Fisher* foreslaaede, og den vilde desuden give Anledning til en Række nye Forstyrrelser og Vanskeligheder.

Endnu tre Afhandlinger beskæftiger sig med de her berørte Problemer. *Röpke* (Die secundäre Krise und ihre Überwindung) søger gennem sin Sondring mellem den primære og den sekundære Krise at bane Vej for en Bilæggelse af de sidste Aars Stridigheder mellem »Deflationister« og Inflationister«. Den primære Krise betragtes som den naturlige og nødvendige — af den hidtidige Konjunkturteori tilstrækkeligt (!) forklarede — Reaktion mod Højkonjunkturs Udskejelser; denne Udrensning bør ikke modvirkes ved monetære Foranstaltninger, deri giver *Röpke* Deflationisterne Ret. Men naar Depressionen udvikler sig til en aarelang kumulativ Indskrumpningsproces — den sekundære Krise — giver han lige saa afgjort Inflationisterne Ret i, at Indgriben er en bydende Nødvendighed; Midlet er kontrolleret Reekspansion støttet af større Smidighed i Priser og Omkostninger, men ikke tøjlesløs Inflation eller antikapitalistisk Romantik. — Ogsaa *Graham* (Economic Theory

and Unemployment) beskæftiger sig med den sekundære Kriſes »progressive disintegration« og opſtiller ti simple, men af Politikerne ofte overſete Teſer ſom Grundlag for Arbejdsløſhedens Bekæmpelſe. Han angriber Troen paa den rationelt handlende »økonomiſke Mand« og paa den automatiſke Genoprettelſe af den ideale Ligevægtstilſtand. Han forlanger, at Økonomien ſkal lægge langt større Vægt end hidtil paa alle de forſkellige Motiver, der faktisk driver Menneskers økonomiſke Handlinger — Haab og Frygt f. Eks. — og hævder i stærke Ord at Begreberne »general equilibrium« og »in the long run« har gjort ubodelig Skade ved at reducere alle ligevægtsforſtyrrende Kræfter til Korttidsfænomener af underordnet Betydning. Han gaar ſaa vidt at hævde, at den eneste Situation i det virkelige Liv, der har nogen større Lighed med den økonomiſke Teoris Ligevægtstilſtand, er Højkonjunktorens Top, hvor der virkelig paa det nærmeste er fuld Beſkæftigelſe, og at det, der tiltrænger Forklaring, derfor væſentlig kun er, hvorfor man ikke altid finder ſig paa dette Højdepunkt. Den stærke Fremhævelſe af, at Opgangsperiodens ugrundede Forhaabninger m. H. t. Beſkæftigelſens samlede Omfang frembringer en Situation, der ligner den, man vilde vente i den ideale Ligevægtstilſtand, tilſlører i nogen Grad den ſkæbnesvangre Skævhed i Beſkæftigelſens Fordeling, de Fejlinveſtninger, mod hvilke Depressionen er den naturlige og nødvendige Reaktiøn. Med stor Optimiſme hævdes det, at generel Arbejdsløſhed er lettere at bekæmpe end partiell; denne ſidſte forudsætter beſværlige Omflytninger mellem Fagene, medens det under en almindelig Depression burde være en forholdsvis simpel Opgave at faa de Arbejdsløſe i Gang med at producere de Ting, de ſelv har Brug for; offentlige Arbejder af den sædvanlige Type betragtes dog med Skepſis, fordi Nyttens af det opnaaede Produkt her ofte er problematiſk. — Striden mellem Deflationiſter og Inflationiſter behandles endelig ogsaa af *Johan Åkerman* (Saving in the Depression). Med Rette fremhæver han i Tilſlutning til Caſſel, at ny Kapitaldannelse altid kræver, at der ſamtidig foregaar en tilsvarende reel Opſparing, alſaa en tilsvarende Forſkydning i Indkomſtens Anvendelſe fra Køb af Konſumgoder til Erhvervelſe af Produktionsmidler; Kapital eksisterer aldrig i »Æterform«. Alligevel forekommer det mig, at Åkerman ved at opſtille Konſum og Opſparing ſom alternative Anvendelſer af en given Indkomſt ikke lægger tilſtrækkelig Vægt paa, at naar Indtægten forøges, vil Opſparingen kunne ſtige, uden at Forbruget indſkrænkes. Det er netop det, der ſker, naar man arbejder ſig ud af en Depression; der er hos de Arbejdsløſe og Indehaverne af de ledige Maskiner en »potential long saving« for at bruge Åkermans eget Udtryk, hvorfor den samlede Mængde »actual long saving« ogsaa kan tænkes øget, ſelv om Opſparingsraten er uforandret.

Med Udgangspunkt i den i de senere Aar stærkt diskuterede Tanke, at Igangsættelſe af offentlige Arbejder under en Depression kan give Anledning til en sekundær Merbeſkæftigelſe, ſpørger *Hans Neisser* (Öffentliche Kapitalanlagen in ihrer Wirkung auf den Beſchäftigungsgrad), om Staten ikke tillige kan øve en mere varig Indflydelſe paa Beſkæftigelſens Omfang ved at ændre Efterspørgſlens og Kapitaludruſtningens Struktur. Det bekræftende Svar paa dette Spørgſmaal følger umiddelbart af, at nogle Produktionsgrene er mere arbejdsintensive, andre mere kapitalintensive; ved at fremme de første vil man opnaa, at en given Kapitalmængde kommer til at kooperere

med en større Arbejdsmængde. Neisser har sikkert Ret i, at Forskellighederne i saa Henseende er størst ved Produktion af Goder af lavere Orden; mere tvivlsomt forekommer det, naar han hævder, at »Investering« som Helhed er mere arbejdsintensiv end »Konsum«, og at følgelig en Forøgelse af Opsparingen paa Forbrugets Bekostning vil øge Beskæftigelsens Omfang.

Andre Sider af Konjunkturproblemet behandles af *Valk* (The Relation between Partial Overproduction and General Depression), *Lescure* (Prix, monnaie et crédit), *Simiand* (Quelques remarques sur l'évolution économique internationale et les grandes fluctuations monétaires), *Folke Hilgerdt* (Foreign Trade and the Short Business Cycle) og *Myrdal* (Industrialization and Population). I denne sidste Afhandling finder Myrdal i svensk Befolkningsstatistik 1895—1930 en tydelig Bekræftelse paa den kendte Casselske Hypotese m. H. t. Sammenhængen mellem Konjunktursvingningerne og Variationerne i Vandringen fra Land til By.

Macgregor (Enterprise and the Trade Cycle) paapeger Ønskeligheden af at faa et Index for det økonomiske Livs Aktivitet, som gaar bag om baade Priser og Beskæftigelse, ud fra den Betragtning, at begge disse to Fænomener dog er Resultatet af visse Betingelser for Foretagsomhedens Udfoldelse. Han paaviser, at der i Antallet af nystiftede Aktieselskaber 1860—1910 er en udpræget Bølgebevægelse, hvis Vendepunkter ligger forud for baade Beskæftigelses- og Priskurvens, og antyder, at man da maatte kunne finde visse Priser, hvis Variation gik forud for og influerede paa denne Anlægsvirksomheds Omfang, men det er jo i og for sig ikke nogen særlig ny Tanke.

Blandt Bogens Bidrag til Konjunkturteorien maa sidst, men ikke mindst fremhæves *Frisch's* elegante Afhandling om dets to Hovedproblemer: Forplantnings- og Vedligeholdsproblemet (Propagation Problems and Impulse Problems in Dynamic Economics). Udgangspunktet er Tanken om de økonomiske Oscillationer som frie Svingninger, hvor Periodelængden beror paa Svingningssystemets indre Struktur, medens Intersiteten (Amplituden) bestemmes af ydre Impulser. Dette Synspunkt har bl. a. Betydning til Forklaring af det vigtige, men ofte oversete Forhold, at ogsaa rent tilfældigt fordelte Impulser kan fremkalde en regelmæssig periodisk Svingning; dette gav jo allerede Wicksell Udtryk for i sit lige saa geniale som simple Billede, at naar man slaar til en Gyngestue med en Kølle, bliver Gyngestuens Bevægelse af en væsentlig anden Art end Køllens. Forplantningsproblemet bestaar da i at forklare denne Svingningssystemets indre Struktur, medens Vedligeholdsproblemet bliver en Analyse af den akkumulerede Virkning af de udefra kommende »Stød«, som tilfører den nødvendige Energi til Svingningernes Fortsættelse.

Frisch begynder med paa en Tegning at vise de vigtigste af de Variabler, man møder i en Analyse af et dynamisk økonomisk Samfund; han kalder den en simplificeret »Tableau économique«; os Danske minder den om Bircks »Lære om Fondene«, den saakaldte »Pølsemaskine«. Formaalet med denne Tegning er at vise, hvorledes man med visse stærkt simplificerende Forudsætninger faar en ensrettet Udvikling, en secular trend, uden Svingninger, og hvorledes man derefter ved Indførelse af visse Komplikationer i Systemet kan forklare sig, at der maa opstaa periodiske Svingninger af ganske bestemt Art. Her kan da forskellige Hypoteser komme i Betragtning: Keynes'

Tanke om Divergenser mellem »saving« og »investment«, Irving Fishers Ide om de faste Gældsbyrders forstyrrende Indflydelse, Marx's Lære om Kloften mellem Produktions evneog Forbrugsevne eller Aftalions Sondring mellem de i en vis Periode paabegyndte Kapitalanlæg og Videreføringen af de i tidligere Perioder startede Anlæg. Med Udgangspunkt i dette sidste Synspunkt er det lykkedes Frisch at opstille et determineret dynamisk System, der ved Indsættelse af visse skønsmæssigt anslaaede Værdier af de for Systemets Struktur afgørende Koefficienter giver netop de tre empirisk kendte Cycler paa $3\frac{1}{2}$, $8\frac{1}{2}$ og ca. 50 Aar. Med fuld Føje konkluderer han, at den nøjagtigere statistiske Bestemmelse af disse »Strukturparametre« maa blive en Hovedopgave for den kommende Tids Konjunkturanalyse, ifald den i de sidste 10—20 Aar indsamlede uhyre Mængde empirisk Materiale skal finde Anvendelse til en virkelig Forklaring af Bevægelserne.

Vender vi os derefter mod de Bidrag, der vedrører den almindelige Værdi- og Prislære, holder baade *Amonn* (Begriffliches und grundsätzliches zur Wert- und Preislehre) og *Englis* (Der Kostenbegriff) sig til Begrebsanalyser af den gammelkendte Slags, medens *Ohlin* (A Note on Price Theory with Special Reference to Interdependence and Time) viser, hvorledes han i sin Elementærundervisning oplægger den økonomiske Teori og søger at gøre det Walras-Casselske Ligningssystem forstaaeligt for Begynderen ved Hjælp af en Tegning af den »store Vekselvirkning«; ogsaa til denne Tegning vil danske Økonomer af de yngre Aargange nikke genkendende.

Zeuthen (Public Price Policy) vender sig ret skarpt mod Anvendelsen af det saakaldte Forrentningsprincip i offentlige Virksomheders Takstpolitik. Han gør med Rette opmærksom paa, at saa snart man af en eller anden Grund har indladt sig paa Opskrivning eller Nedskrivning af en offentlig Virksomheds »Anlægsværdi«, er det Beløb, man ønsker forrentet, i Virkeligheden ikke andet end en Kapitalisering af det Aarsudbytte, man nu ønsker at faa ind udover Dækning for de variable Omkostninger. Og det fremhæves yderligere, at det overhovedet er inkonsekvent at begynde med saaledes at forlange et bestemt Beløb i Overskud. Man bør fra første Færd tage Hensyn til Vekselvirkningen mellem Taksterne og Salget og Indvirkningen saavel paa Omkostningerne som overfor Konsumenterne.

Hovedsynspunktet for *Zeuthen* er naturligvis, at har man engang et Anlæg, skal man stræbe efter saa vidt muligt at se at faa det fuldt udnyttet; dette Hovedhensyn modificeres dog dels af Formynderhensyn, dels af Skattehensyn. *Zeuthen* vil dog næppe fastholde sin Udtalelse S. 683 om, at Fuldudnyttelses-Pris er Minimumspris for Ydelsen; han gør jo selv opmærksom paa, at Forholdene kan ligge saaledes, at man ikke kan naa fuld Udnyttelse, selv om man kun lader Prisen dække de variable Udgifter; det er selvsagt denne Pris = løbende Udgift, som er Minimum (bortset fra Formynderhensyn), og dette Minimum kan altsaa efter Omstændighederne ligge højere eller lavere end Fuld-Udnyttelses-Pris. Denne sidste betegnes ogsaa af *Zeuthen* som Knaphedsprisen, og den sættes S. 678 i Modsætning til den højere, monopolistisk fastsatte Pris, Skatteprisen; men naar det udtrykkeligt fremhæves, at Knaphedsprisen godt kan ligge højere end den Pris, der giver fuld Forrentning af alle faste Udgifter, maa aabenbart ogsaa

Knaphedsprisen kunne være en Monopolpris, der som det antydes S. 683 meget vel kan ligge over Skatteprisen.

I Investeringsøjeblikket fastholder Zeuthen dog Rentekravet som Middel til at kontrollere, at Samfundets knappe Kapital faar den rette Anvendelse og han gør udtrykkelig opmærksom paa, at naar Borgerne ved, at de fremtidige Takster vil blive des billigere, jo mere der ødsles med Kapital i de offentlige Virksomheder, des stærkere maa man være paa Vagt imod, at de særligt interesserede gennemtrumfer en uøkonomisk Fastgørelse af Kapitalen.

Hugo Pipping (The Concept Standard of Life) foreslaar at lade Standard-of-life Begrebet træde i Stedet for Behovene og deres Tilfredsstillelse som Udgangspunkt for den økonomiske Tænkning. Ogsaa *Knigh's* Artikel (Capitalistic Production, Time and the Rate of Return) beskæftiger sig med nogle af den centrale Teoris mest fundamentale Problemer. Hans Argumentation, der i mange Maander leder Tanken hen paa Bircks, gaar ud paa at vise Uholdbarheden af den Böhm-Bawerk-Wicksellske Teori om Forholdet mellem Kapitalens Størrelse, Produktionsomvejenes Længde og Kapitalrentens Højde. Hans to Hovedteser er: (1) Forholdet mellem Kapital og Arbejde i Produktionen er »strictly mutual, co-ordinate and simultaneous«; ingen af de to Faktorer er »primary« i Forhold til den anden. (2) Begrebet en Produktionsperiode af en vis bestemt Længde er uden virkelig Mening; statisk set afkaster et givet Produktionsmaskineri straks konsummodne Goder (jfr. Bircks Fremhævelse af Produktionsprocessens simultan-successive Karakter); dynamisk set er Skabelsen af Produktionssystemet en uafbrudt, kumulativ Proces uden Begyndelse eller Ende. En Kritik af de Ræsonnementer, der ligger til Grund for disse Paastande vilde imidlertid føre for vidt i denne Forbindelse. Hovedfejlen ved det gængse Produktionsbegreb finder Knight i dets Sammenblanding af to inkommensurable Størrelser: de konsummodne Tjenester og Midlerne til Ydelse af saadanne Tjenester i Fremtiden; det er den gamle Fejl at adderede »rates« og »quantities«, »flows« og »funds«, der her begaas.

Ogsaa *Lindahls* Udredning af Forholdet mellem de forskellige Indkomstbegreber (The Concept of Income) tager Udgangspunkt i den Irving Fisherske Distinktion mellem Fonden og Strømmen; hans Formaal er at naa frem til Definitioner, der paa engang er tilfredsstillende i teoretisk Henseende og brugbare i Praksis som Basis for statistiske Undersøgelser. — Andre Bidrag til den empirisk-realistiske Teori giver *Paul H. Douglas* (Some New Material on the Theory of Distribution), der søger at bestemme Efterspørgselselasticiteten for Arbejdskraft og Kapital, *Gösta Bagge* (Wages and Unemployment in Sweden 1920—30) og *Adolphe Landry* (La révolution démographique).

Pengeteoretiske Spørgsmaal behandles af *Keilhau* (The Equation of Payments), der retter en Række kritiske Indvendinger mod den Fisherske Omsetningsligning, og *Brismann* (Some Reflections on the Theory of Foreign Exchange), der kritiserer Købekraftsparitetsteorien. Herhen hører ogsaa *Kemmerer* (The Gold Exchange Standard), *Léon Dupriez* (Les étapes d'adaptation économique à une inflation soudaine: France et Belgique de 1919 à 1926), *Marco Fanno* (Il punto critico della inflazione) og *del Vecchio* (La teoria della moneta secondo W. Launhardt). Her kan endelig ogsaa nævnes

Subirantas klare Oversigt (»The Shiftability Theory« of »Bank Liquidity) over de to Likviditetsbegreber: »self-liquidation« og »shiftability« Begrebet.

Finansvidenskabelige Bidrag er leveret af *Seligmann* (The Co-ordination of Public Revenues), *Rappard* (Esquisse de l'évolution budgétaire de la Confédération Suisse), *Einaudi* (The Physiocratic Theory of Taxation) og *Fubini* (La visione dei fenomeni finanziari nell'opera di Gustav Cassel).

Tilbage staar som en blande Gruppe Artikler af *Gregory* (Economic Theory and Human Liberty), *Commons* (Materialistic, Psychological, Institutional Economics), *Helander* (Die innere Geschlossenheit des wirtschaftspolitischen Systems), *Snyder* (Measurement versus Theory in Economics) samt Bogens sidste Essay, *Heckschers* inspirerende Afhandling om »The Aspects of Economic History«, der efter en Kritik af de kendte »Trinrækker« anbefaler at supplere den sædvanlige Inddeling »paa tværs (o: kronologisk) i Perioder med en Inddeling »paa langs« efter ledende Synspunkter. Kort, men overbevisende paapeges det gennem en Række Eksempler, hvor frugtbar denne sidste Behandlingsmaade kan være, naar de rette Synspunkter lægges til Grund; men det forudsætter selvfølgelig, at den økonomiske Historiker er fuldt fortrolig med Økonomiens Teori.

Det kunde ligger nær ved Læsningen af et Festskrift som dette, der giver et Udsyn over Øjeblikkets nationaløkonomiske Forskning, at have Opmærksomheden henvendt paa, hvilket Indtryk de forskellige Bidrag giver af Cassels egen Indsats i den økonomiske Videnskab. Man kunde jo ogsaa mere sig med at spekulere over, hvilke Refleksioner Læsningen af disse Essays mon har fremkaldt hos Cassel selv. Uden at indlade sig paa at opgøre Størrelsen af de bidragydende Økonomers Gæld til Cassel, maa man uvilkaarlig undres over, at tysk-østrigsk Nationaløkonomi kun er repræsenteret med tre Navne blandt Bogens 50 Bidragydere. At man ikke finder megen direkte Kritik af Cassels Teorier, og at paa den anden Side en lang Række af Bidragyderne omtaler hans Indsats med den største Anerkendelse og Respekt, er en Selvfølge. Naar Johan Åkerman som Bevis paa Cassels store Autoritet indenfor alle Kredse anfører, at hans Skrifter paaberaabes oftere end nogen andens baade af de monetære Kriseteoretikere og deres Modstandere, kunde man dog fristes til at tilføje, at dette snarere vidner om Cassels Versalitet end just om hans Forskningsarbejdes Helstøbthed.